

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Шиян Наталі Іванівни

«Економічний механізм ефективного розвитку скотарства»,

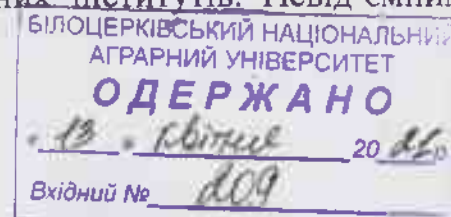
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження

У балансі м'яса України визначальне місце належить яловичині та телятині, замінити які неможливо, оскільки кожний із цих видів м'яса має специфічні смакові властивості, амінокислотний склад і харчову цінність. Однак різкий спад обсягів виробництва м'ясної продукції скотарства у роки ринкових перетворень призвів до значного скорочення споживання населенням яловичини та телятини на фоні зменшення пропозиції вітчизняного м'яса і значного зростання його імпортованих поставок у замороженому вигляді. У результаті зростаючої конкуренції між товаровиробниками окремих видів м'яса товаровиробники яловичини опинилися не у кращому економічному становищі. Функціонування ринку м'ясної продукції скотарства ускладнюється внаслідок різкого скорочення державної підтримки галузі, невідповідності цін на м'ясну продукцію скотарства і матеріальні витрати на її виробництво, порушення економічних відносин між господарюючими суб'єктами ринку, падіння платоспроможного попиту населення.

Водночас скотарство залишається однією із провідних, історично традиційних для України галузей тваринництва, спроможної в умовах обмеженості матеріальних і фінансових ресурсів не лише збільшити виробництво сировини для м'ясопереробної промисловості, але й забезпечити економію витрат завдяки унікальним якостям м'яса великої рогатої худоби.

Незаперечна роль галузі м'ясного скотарства для економіки України та у підвищенні життєвого рівня населення спонукала автора до розгляду концептуальних засад її відродження й переходу до сталого розвитку в ринкових умовах господарювання. Ринкова економіка – це певна система, яка функціонує за притаманними їй правилами й на основі відповідних інститутів. Невід'ємним

атрибутом цієї системи є ринкове саморегулювання. Разом з тим, світовий і вітчизняний досвід показують, що ринкове саморегулювання не завжди спроможне оперативно гармонізувати диспропорції на ринку, а отже має доповнюватися державним регулюванням. Тому потребує вивчення питання щодо поєднання важелів саморегулювання економіки й державного впливу на м'ясоскотарський підкомплекс.

Отже, дисертаційне дослідження, Шиян Наталі Іванівни надзвичайно актуальним, важливим й заслуговує цілковитого схвалення.

Автор провів надзвичайно велику роботу, ґрунтовно опрацював усю тематичну літературу, вивчив досвід керівників-практиків у сфері агробізнесу, залучив статистичний матеріал, а також використав результати особистих спостережень.

Тож дисертаційне дослідження здобувача опирається на широку й різноманітну інформаційну базу. Й саме це стало запорукою того, що основні наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються достовірністю, вони є переконливими й прийнятними для практичного впровадження.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до планів науково-дослідних робіт Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, зокрема кафедри менеджменту і адміністрування за темами: «Науково-методологічне забезпечення підвищення економічної ефективності, інноваційного розвитку та менеджменту аграрного виробництва»(номер державної реєстрації 0112U003728),у межах якої поглиблено розгляд теоретико-методичних засад формування економічного механізму скотарства, його інституційного забезпечення; «Теоретичні і методологічні засади управління розвитком агропромислового виробництва і сільських територій на інноваційній основі»(номер державної реєстрації 0115U006916), де автором визначено й обґрунтовано напрями та складові економічного механізму підвищення ефективності виробництва продукції скотарства; кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва за темою: «Науково-методологічне забезпечення підприємницької, маркетингової, логістичної діяльності

підприємств агропродуктового комплексу та розвитку земельних відносин на інвестиційно-інноваційних засадах»(номер державної реєстрації 0116U000001), де автором визначено вплив складових частин економічного механізму ефективного розвитку скотарства на стан розвитку галузі в сучасних умовах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Аналіз дисертації свідчить, що здобувачем виконане достатньо ґрунтовне критичне вивчення теоретичного базису поставленої наукової проблеми щодо відтворення основних засобів, складових цього процесу, його ендогенних та екзогенних чинників. Список використаних джерел налічує 466 найменувань, включаючи праці лауреатів Нобелівської премії з економіки. Автор аналізує праці представників різних наукових шкіл, сучасну вітчизняну та іноземну монографічну і періодичну літературу.

Наукові положення, висновки і рекомендації отримано за допомогою досить широкого арсеналу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: монографічного – при вивченні досвіду країн світу щодо формування тенденцій розвитку скотарства, інститутів та обґрунтування форм і методів державного регулювання галузі в них; історичного – для дослідження ретроспективи формування теоретико-методичних основ та удосконалення напрямів формування економічного механізму скотарства з урахуванням сучасного стану розвитку галузі; узагальнення – у процесі визначення сутнісно-змістової характеристики економічних категорій і тлумачень теоретичного апарату дослідження; порівняння – застосовано для порівняння виявлених у процесі дослідження причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ у різні часові періоди при аналізі тенденцій розвитку скотарства в країнах світу, використання інструментів регулювання галузі; абстрактно-логічного, конструктивного – під час розроблення напрямів удосконалення економічного механізму ефективного розвитку скотарства.

Викладений у дисертації матеріал логічно поєднує теоретико-методологічні

узагальнення дослідника та аналітичні розрахунки, виконані з використанням розроблених автором підходів, що забезпечило обґрунтованість наукових положень, висновків та пропозицій.

Ступінь новизни наукових положень

Наукова новизна дисертаційної роботи Шиян Н.І. полягає в розвитку теоретичних і методичних положень щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку скотарства України в умовах інституційних змін.

Найбільш вагомими результатами, що характеризують новизну і розкривають повноту та зміст дисертаційного дослідження є:

- встановлено в галузі скотарства прояв дії закону спадної віддачі на основі визначення зв'язку між інтенсивністю виробництва та його ефективністю і розвитком галузі, що дозволило обґрунтувати граничну величину рівня інтенсивності галузі, за якої досягають найвищих за заданих умов показників її ефективності й обґрунтовано доцільність надання дотації суб'єктам господарювання агробізнесу за підвищення показника середньорічного надою на 1 корову, що сприятиме інтенсифікації галузі та забезпеченню її ефективного розвитку;

- розроблено науковий підхід до надання державної підтримки суб'єктів господарювання галузі скотарства, який передбачає надання дотацій з урахуванням соціо-еколого-економічного коефіцієнта ефективності, обґрунтовано систему показників його формування, що дає змогу встановити мультиплікативний вплив складових сталого розвитку на ефективність виробничої діяльності та здійснювати відповідно до величини такого коефіцієнта диференціацію обсягів державної підтримки;

- наукові положення інституційного забезпечення механізму регулювання ефективного розвитку скотарства, в контексті чого запропоновано: інституційну складову розглядати як цілісну сукупність елементів інституційного середовища у їх взаємозв'язку і результативності, економічну складову – у сукупності економічних інструментів, спрямованих на реалізацію стратегічних завдань, узгодження цілей і завдань в межах окремих механізмів, з

урахуванням особливостей середовища та орієнтацією на досягнення ефективного розвитку галузі, котрі передбачають якісні зміни в мобілізації її внутрішнього потенціалу та гнучкому пристосуванні до умов мінливого зовнішнього середовища;

- складові методологічного базису наукових досліджень, які зазнають впливу особливостей сучасного етапу розвитку сільського господарства і серед них виділено наступні: відсутність тісного зв'язку науки і виробництва; ускладнений пошук інформації та неузгодженість її за об'єктами статистичного обстеження; відсутність розроблених алгоритмів використання доступних методів дослідження;

- доповнено систему показників оцінювання ефективності інструментів регулювання виробництва продукції скотарства на основі СЕЕКе (соціо-еколого-економічного коефіцієнта ефективності) та індикаторів відтворення стада, урахування яких сприятиме підвищенню обґрунтованості й достовірності результатів дослідження;

- інструменти та форми державної підтримки, зорієнтовані на ефективний розвиток галузі, а саме запропоновано: запровадження цільових регіональних програм; передбачення системи гарантій для інвесторів на державному та регіональному рівнях; удосконалення порядку надання статусу суб'єкта племінної справи в галузі із включенням їх до реєстрів одержувачів державної підтримки;

- теоретичні засади механізму регулювання розвитку галузі скотарства з урахуванням світових і національних тенденцій, зорієнтованості на сталий розвиток, а також внутрішньогалузевих напрямів досягнення ефективності виробництва, у контексті чого доведено доцільність орієнтації його інструментів на прояв синергетичного ефекту за взаємопов'язаними напрямками з метою забезпечення умов розширеного відтворення, належного задоволення потре споживачів у продукції, працевзайнятості сільського населення та мінімізації негативного впливу галузі на природне навколишнє середовище;

— система показників ефективності розвитку галузі скотарства, яка на відміну від існуючих підходів передбачає введення до переліку індикаторів інтегрального показника СЕЕКе та показників, які впливають на ефективний розвиток галузі за окремими напрямками: кормовиробництво; система контролю якості й безпечності продукції; частки розподілу ринку сировини серед основних постачальників; техніко-технологічна база виробництва;

— ідентифікація факторів розвитку скотарства, які сприяють ефективному розвитку галузі (впровадження інноваційних технологій, поліпшення племінного потенціалу, інструменти державної підтримки, гармонізація стандартів щодо якості та благополуччя тварин) або стримують його (капіталомісткість, тривалий період окупності інвестицій, збільшення частки населення у виробництві продукції скотарства, недодержання науково обґрунтованих норм щодо відтворення поголів'я великої рогатої худоби), характеристика взаємозв'язків і взаємовпливів факторів, обґрунтування векторів їх впливу на ефективність, що дасть змогу на рівні галузі розробити сценарії подальшого розвитку галузі.

Зазначені положення наукової новизни витікають з поставлених задач дисертаційного дослідження.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації

За темою дисертаційної роботи Шиян Н.І. опубліковано опубліковано у 7 наукових працях загальним обсягом 54,3 ум. друк. арк., з яких 62 підготовлені самостійно (49,2 ум. друк. арк.). Із них одна одноосібна монографія обсягом 20, ум. друк. арк., 37 статей обсягом 16,48 ум. друк. арк. у наукових фахових виданнях України, одна стаття у виданні, включеному до міжнародних наукових каталогів та баз даних *Sci Verse Scopus* (0,57 ум. друк. арк.).

Результати дослідження оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах. За результатами науково-практичної апробації опубліковано 22 тез доповідей.

Таким чином, основні положення та елементи наукової новизни

дисертаційної роботи Н. І. Шиян достатньо повно викладено у відкритому друці. Вимоги МОН України щодо необхідної мінімальної кількості статей у наукових фахових виданнях та виданнях, які включені до наукометричних баз даних чи є виданнями в іноземних країнах, дотримані.

Наукове значення, практична цінність та пропозиції щодо використання одержаних результатів дисертаційного дослідження

Окремі положення дисертаційної роботи, які відображають наукову новизну і виносяться на захист, доведені автором до рівня рекомендацій з їх впровадженням у практику, а також використовуються в освітньому процесі.

Цей висновок підтверджується довідками про впровадження результатів дослідження. Зокрема наявні довідки і акти, видані Шиян Н.І.: Департаментом агропромислового розвитку Київської обласної державної адміністрації (№ 02-04.2-1/610 від 20.05.2020 р.); Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Чернігівської обласної державної адміністрації (№ 04-10/3936 від 20.11.2018 р.); СТОВ «АФ ім. Т.Г. Шевченка» Вовчанського району Харківської області (№ 14 від 27.02.2020 р.); ПСП «Пісківське» Бахмацького району Чернігівської області (№ 36 від 05.07.2016 р.); СОК «Наш добробут» Харківської області (№ 7 від 20.02.2020 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені в освітній процес Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва при розробці навчально-методичного забезпечення дисциплін «Інноваційний розвиток підприємства», «Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків (довідка № 01.20/494 від 30.03.2020 р.).

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та змісту автореферату, вимогам МОН України

Дисертаційна робота написана діловою українською мовою. Матеріал викладено в логічній послідовності, робота характеризується цілісністю.

Дисертація Шиян Н.І. структурована відповідно до вимог і складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основна частина викладена на 392 сторінках машинописного тексту. Обсяг наведених додатків не перевищує обсягу основного тексту роботи. Загальний обсяг дисертації становить 530 сторінок.

Основний текст дисертації в цілому оформлений згідно з ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення». Дисертаційна робота Шиян Н.І. «Економічний механізм ефективного розвитку скотарства» за своїм фаховим спрямуванням відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Зміст автореферату й основних положень дисертаційної роботи ідентичні. Автореферат за оформленням відповідає встановленим вимогам.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Разом з тим, необхідно звернути увагу на деякі зауваження і дискусійні положення, а саме:

1. Відносно висновку автора про гармонізацію вітчизняних нормативних актів з питань виробництва продукції скотарства до міжнародних і європейських стандартів (с. 101), то з нашої точки зору, ця проблема носить комплексний характер. Необхідними є кардинальні зміни в регулюванні підприємницької діяльності взагалі із подальшою гармонізацією нормативних актів в галузі скотарства.

2. Класифікуючи показники ефективності розвитку галузі скотарства (рис. 2.2., с. 130), автор відносить окремі із них до різних груп. Так, середній річний удій віднесено і до групи технологічних показників, і до групи інноваційних показників. В даному випадку, з нашої точки зору, повинна бути чітка позиція, до якої саме групи показників ефективності відноситься той чи інший показник.

3. Пропонуючи розрахунок соціо-еколого-економічного коефіцієнта ефективності (СЕЕКе) (с. 137), було б доречним при його аналізі оцінити вплив окремих складових елементів на його загальну величину.

4. Аналізуючи рис. 3.7 «Динаміка рівня рентабельності виробництва ВРХ на м'ясо (у заб. масі) і молока за період 1990-2019 рр., % (с. 179), автор констатує коливання аналізованих показників. В той же час, відсутній більш ґрунтовний аналіз їх причин в різні періоди.

5. Автор, аналізуючи залежність соціо-еколого-економічного показника ефективності із показниками ефективності галузі (окупність витрат виручкою від реалізації продукції, середній річний удій, прибуток на 1 корову) (рис. 3.8-3.11, с. 225-229), знаходить оптимальне (граничне) значення даного коефіцієнту при нелінійній кореляції. Виникає питання, яким чином подібні залежності мають бути використані при плануванні розвитку сільських територій Об'єднаних територіальних громад, з діяльністю яких пов'язують, крім інших, реалізацію соціальної складової.

6. Проводячи оцінку між рівнем доходів домогосподарств і споживанням ними м'яса і м'ясопродуктів, молока і молочних продуктів (с. 243-248), автор констатує, що має місце залежність між ними. Було б цікавим, щоб дана залежність була показана у розрізі децильних груп населення.

7. В роботі автор пропонує механізм дотацій по молочному скотарству (табл. 5.1.-5.2., с. 373-376). Доцільно було б запропонувати її і по м'ясному скотарству.

Вказані зауваження відображають власну наукову позицію опонента і не заперечують можливості існування авторського бачення шляхів розв'язання зада дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Шиян Наталі Іванівни «Економічний механізм ефективного розвитку скотарства» є самостійною, завершеною науковою працею виконаною на актуальну тему. Отримані результати дослідження й представле рекомендації в сукупності забезпечують розв'язання поставленої науков проблеми.

У цілому дисертація відповідає пунктам 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567(зі змінами та доповненнями)), а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Д.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку
і оподаткування
Білоцерківського національного
аграрного університету

«Підпис затверджую»
Начальник ВК БНАУ

І.В. Свиноус

Д.В. Ромасишин